

15. Програма Української демократично-радикальної партії // Колесник В. Ф., Могильний Л. П. Українські ліберально-демократичні партії в російській імперії на початку XX століття: монографія. Київ: ВПЦ «Київський університет», 2005. С. 211 – 215.
16. Програма Української народної партії // Самостійна Україна. Збірник програм українських політичних партій початку XX ст. – Тернопіль: Редакційно-видавничий відділ правління по пресі, 1991. С.20-53.
17. Українська суспільно-політична думка в 20 ст.: Документи і матеріали. Т.1. (Упор. Тарас Гунчак і Роман Сольчаник). – Мюнхен, 1983. – 510 с.
18. Шишко О.Г. Ідея державності в програмних та теоретичних документах українських політичних партій та організацій: 1900р. – березень 1917 р.: Автореф. дис. ...канд. іст. наук. Одеса, 1998. 18 с.
19. Яремчук В. Сучасна українська історіографія з проблеми української багатопартійності (кінець XIX ст. – 1917, 1918 рр.): стан розробки і перспективи досліджень // Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф.Кураса НАН України, 2011. Вип.3 (53). С.190-216.

В. Р. Адамський,

кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри суспільних дисциплін
Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії

ПОЛІЦІЯ НА ПОДІЛЛІ В РОКИ ПЕРШОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ: ШТАТНИЙ РОЗПИС ТА МІСЦЯ ДИСЛОКАЦІЇ

У повідомленні аналізується штатний розпис та місця дислокації поліції Подільської губернії після останньої реформи, затверджені імператором 23 жовтня 1916 р. У формі таблиць подається порівняльна картина з цієї царини, яка уможлиблює здійснити аналіз розвитку поліційних структур пізньоімперської доби.

Ключові слова: поліція, Поділля, штатний розпис, державний інститут, повіт, містечко, реформа.

Поліційна система росії у пізньоімперську добу належала до найбільш важливих державних інститутів. Саме завдяки йому до певного часу урядовим структурам та їхнім представництвам на місцях вдавалося підтримувати суспільний порядок та вирішувати питання з криміногенними злочинами.

Функціонування поліції на Поділлі в період Першої світової війни до сьогодні залишається актуальним предметом для дослідницьких практик. В історіографії проблеми немає спеціальних студій, безпосередньо присвячених вивченню цього питання. Лише в окремих роботах, дотичних до заявленої теми, робляться спроби проаналізувати певні сюжетні лінії [1; 2].

Відтак у пропонованому повідомленні ставиться за мету проаналізувати штатний розпис та місця дислокації поліцейських в Подільській губернії після останніх ініціатив Ради міністрів, схвалених Миколою II 23 жовтня 1916 р. При цьому ми не зупинятимемося на підрозділах політичної поліції, до складу якої на рівні структур входили жандармське управління, команди різного профілю та охоронні відділи [3], а зосередимось на інститутах найбільш чисельної загальної поліції.

Історичний досвід росії неспростовно доводить, що поліцейські функції на різних етапах імперського сходження покладалися на різні державні інституції. На початку ХХ ст. загальне керівництво поліцією на місцевому рівні здійснював губернатор, а основним контролюючим органом виступало губернське правління. Однак службовці цих органів безпосередньо не відносилися до поліцейського штату. Професійне керівництво міською поліцією здійснював поліцмейстер та його помічник. При ньому функціонувала окрема канцелярія.

Територія міста у поліцейному відношенні поділялася на частини. За забезпеченням правопорядку у них відповідали міські пристави, їхні помічники та поліцейські наглядачі. Нижня ланка у цій ієрархії була представлена посадами городових. Загальною функцією службовців міської поліції виступав їхній обов'язок щодо «охорони суспільного спокою та стеження за проявами будь-яких дій, спрямованих проти уряду, законної влади...» [4].

На рівні повітів функціонували поліцейні управління, які очолювали повітові справники. Вони координували діяльність своїх помічників та відповідних канцелярій, а також безпосередніх виконавців на місцях, уособлених становими приставами та їхніми помічниками. За аналогією з містами нижчою ланкою у функціонуванні поліцейної системи в повітах виступали старші та молодші кінні стражники.

Території повітів у поліцейному відношенні ділилися на стани. Як правило, стан формувався на території, де мешкало до 40 тис. осіб. Тому він не завжди співпадав з адміністративними межами волостей. Крім того, у містечках та великих селах із розрахунку не менше однієї посади на волость поліцейським начальником призначався урядник [5].

Поліцейна служба в російській імперії на початку ХХ ст. регламентувалася багатьма нормативними актами, які здебільшого застаріли і не відповідали викликам часу. Тому з 1906 р. розпочалась діяльність спеціальної комісії під керівництвом сенатора А. Макарова, яка мала реформувати поліцейну систему. Однак урядові структури не стимулювали проведення реформи. Тому практично до 1917 р., коли в лічені дні громадські та військові ініціативи змели інститут самодержавства, функції поліції залишалися незмінними.

Щоправда, в умовах посилення соціально-політичної напруги в імперії Микола II затвердив 23 жовтня 1916 р. «Положення про посилення поліції в 50 губерніях імперії та про покращення службового і матеріального становища поліцейних чинів» [6]. У цьому документі не йшлося про істотну корекцію підходів, які мали б наповнити новим змістом поліцейну службу. Натомість у

«Положенні» регламентувалося питання щодо особового поліцейського складу: встановлення чисельності складу поліції у відповідності з чисельністю населення міст та повітів; встановлення освітнього та службово-практичних вимог для поліцейських чинів; збільшення грошового утримання усім чинам поліції.

Нижче у формі 13 таблиць ми подаємо розпис поліцейських посад по Подільській губернії, які були затверджені відповідно новому «Положенню». Ці дані базуються на документах, виявлених у фондах Центрального державного архіву вищих органів влади та управління України [7].

Таблиця №1

Міська поліція

Назва міста	Губернія	Чисельність населення	Належить чинів міської поліції								
			Оліцейські майстри	Оліцейські майстри	Міські пристави		Помічників міських приставів		Оліцейських наглядачів	Городових	
					Аніше	Епер	Аніше	Епер		Аніше	Епер
Ам'янець-Подільський	К	1343							0	20	20
Алта	Б	6013							6	8	5
Ар	Б	8996			надз.				2	5	9
Рацлав	Б	0742			надз.				2	9	4
Ербовець	В	323									
Інниця	В	6277							8	07	10
Айсин	Г	0766			надз.				2	3	9
Меринка	Ж	4641							3	7	3
Ітин	Л	0469			надз.				2	3	9
Етичів	Л	248			надз.				2	8	2
Огилів-Подільський	М	7184			надз.				4	7	9
Ова Ушиця	Н	970			надз.				1	6	9
Льгопіль	С	0126			надз.				2	0	5
Роскурів	П	8054			надз.				5	7	5
Альниця	С	898							1		1
Тара Ушиця	С	796							1	0	3
Мільник	Х	6460			надз.				2	8	9
Мпіль	Я	496			надз.				1	6	9
Істечко Гусятин	М	979			надз.				1		0
Істечко Жванець	М	624			надз.						5

Поліція повітів Подільської губернії

азви повітів	Н озря-ди	Належить чинів повітової поліції									
		правни- ків	омічни- ків справ- ників	Станов их приставів		омічни- ків станових приставі в	оліцей- ських урядни- ків	Кінних стражників			
				аніше	епер			Старши х		Молод ших	
								аніше	епер	аніше	епер
ам'янець- кий	К						5		4	8	31
алтський	Б				1		0		1	61	87
рацлавсь- кий	Б						2		3	4	22
інницький	В						0		2	06	12
айсинсь- кий	Г						4		3	11	22
ітинський	Л						0			12	6
етичівсь- кий	Л									5	6
огилівсь- кий	М						6		0	7	5
льгопільсь- кий	О						5		5	19	40
роскурівсь- кий	П						0		0	0	5
шицький	У						5		0	3	5
мпільсь- кий	Я						7		3	15	22

Таким чином, інститут поліції в росії виступав однією з найбільш надійних управлінських структур пізньої імперської доби. Однак за умов наростання політичної, економічної та соціальної кризи в російському суспільстві, що почасти призводило до посилення та публічних проявів незадоволення мас, базуючись лише на поліційних заходах, практично неможливо було запобігти руйнуванню державно-правової системи. Часткові реформи та відповідне збільшення кількості поліційних посад не допомогли врятувати ситуацію.

Список використаних джерел і літератури:

1. Кароєва Т. «Історія має право сподіватися від міста Вінниці блискучого майбуття...»: монографія. Вінниця: ТОВ «Ніланд-ЛТД», 2018. С. 79.

2. Хоптяр А. Міська поліція Кам'янця-Подільського за часів Російської імперії (1793–1917 рр.). *Наукові праці Кам'янець-Подільського державного історичного музею-заповідника*: зб. наук. пр. Кам'янець-Подільський: ПП Буйницький О. А., 2018. Т. 2. С. 6–16.

3. Реент Ю. А. Полиция Украины в составе полицейской системы Российской империи начала XX в. *Проблеми історії України XIX–XX ст.* Київ, 2007. Вип. XIII. С. 137.

4. Там само. С. 138.

5. Там само. С. 139.

6. Особые журналы Совета министров Российской империи. 1909–1917 гг. 1916 год / Авт. введ. и прим. Д. Б. Гальперина. Москва: РОССПЭН, 2008. С. 488–495.

7. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України. Ф. 1792. Оп. 1. Спр. 35. Арк. 180–193.

В.С. Прокопчук, доктор історичних наук,
професор (м. Дунаївці)

ІСАЙЯ З КАМ'ЯНЦЯ

У статті прослідковується життєвий шлях і подвижницька діяльність уродженця Кам'янця-Подільського монаха і просвітника XVI ст., в'язня Івана Грозного Ісайї Кам'янчанина.

Ключові слова: Кам'янець-Подільський, Київ, Вільно, Москва, монах, послання.

Він відомий в літературі як Ісайя Кам'янчанин, монах, культурно – освітній діяч, просвітник, письменник, перекладач. Але ім'я та і прізвище – суть не його. При народженні, а це сталося десь у першій половині 16 століття в Кам'янці на Поділлі, отримав він ім'я Яким (Іоаким). У Кам'янці – Подільському здобув початкову освіту, за його ж словами, там «*навчено святим книгам першого Закону Господнього та другого, святим догмам і благочестивому богослов'ю та священній філософії*». На основі цього твердження, дехто з дослідників вважає, що народився він у священницькій сім'ї, пройнявся вірою в Бога і подальше життя пов'язав зі служінням Йому. Рано залишившись сиротою, знайшов прихисток у Молдавії – прийняв постриг з іменем Ісайя в Кипріанському монастирі.

Певний час жив у Києво – Печерській лаврі, тягнувся до книги, удосконалював знання в колі культурно – освітньої і духовної інтелігенції. Проживаючи у Вільно, мав контакти з передовими діячами, у тому числі й Острога, спілкувався, можливо за посередництва земляка Герасима Смотрицького, з Костянтином Острозьким, зустрічався з Григорієм Ходкевичем, Євстафієм Воловичем та іншими владоможцями, які прагнули зупинити хвилю насильницької полонізації та окатоличення українського